

для сталого розвитку важливим завданням держави має стати стимулювання ефективного використання всіх складових основного капіталу країни (людського, матеріально-речового, природничо-ресурсного). Важливим компонентом конкурентної стратегії стає політика, що націлена як на підвищення рівня життя, соціальної захищеності громадян, добробуту нації, так і на розвиток економічних процесів та раціональне використання природних запасів, охорони навколишнього середовища. Вирішення цих завдань забезпечить кращі факторні умови економічного зростання, пріоритетний розвиток інтелектуально орієнтованих видів виробництва, сприятиме підвищенню купівельної спроможності, розширенню внутрішнього ринку, зростанню інвестиційної активності з боку населення, створенню сприятливого інвестиційного клімату. Як показує аналіз, на сьогодні в Україні бюджетна політика не є каталізатором цих процесів, тому об'єктивною умовою як макроекономічної стабілізації, так і подальшого поступального розвитку має стати більш результативна, а не декларативна зміна бюджетних пріоритетів у напрямку стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів та гармонійного розвитку всіх компонентів сталого економічного розвитку, як необхідна умова досягнення найвищої цілі будь-якого суспільства – гідного рівня життя населення.

Підбиваючи підсумки варто відмітити, що держава має активніше впливати на інноваційно-інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання, як підґрунтя подальшого розвитку суспільства. Якщо економічна система отримує додатковий імпульс розвитку від впровадження та реалізації цілей і завдань бюджетної політики, ефект від неї буде

позитивним. Тому постійний аналіз, оцінка, врахування наслідків та ефектів реалізації цілей і завдань бюджетної політики стратегічного і тактичного характеру у процесі державного регулювання дозволить більш реалістично оцінити її ефективність. Очевидно, що достовірність такої оцінки та її результат значною мірою буде залежати від вірної постановки цілей і завдань бюджетної політики.

Бюджетне регулювання в контексті економічного розвитку на базі інформаційно-технологічних досягнень, завдань забезпечення національної конкурентоспроможності та соціальної політики виступає в єдності із соціально-економічною стратегією та тактикою. Воно спрямовано на поліпшення соціально-економічного стану суспільства в цілому, постає умовою розв'язання ряду задач сучасного характеру, які пов'язані з особливостями сучасного інноваційного та конкурентного розвитку. Такий функціональний зв'язок зумовлює єдність цілей та, відповідно, практичних регуляторних задач бюджетної політики, їх узгодження з соціально-економічними цілями і завданнями з урахуванням розвитку сучасної національної регуляторної системи, що може складати перспективи подальших досліджень.

1. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег: Перевод с англ. – М.: Прогресс, 1984. 2. Гурвич Е. Бюджетная и монетарная политика в условиях нестабильной внешней конъюнктуры // Вопросы экономики. – 2006. – № 3. – С. 4-26. 3. Соколовська А. Податкові пільги в Україні: міфи та реальність // Вісник НБУ. – 2005. – №7. – С. 13-26. 4. Офіційний веб-сайт Держкомстату України / www.ukrstat.gov.ua, Міністерства фінансів України / www.minfin.gov.ua, Національного банку України / www.bank.gov.ua. 5. Чухно А.А. Нова економічна політика (теоретико-методологічні засади) // Економіка України. – 2005. – № 6. – С. 4-11.

Надійшла до редколегії 09.06.2009

В.Б. Тропіна, канд. екон. наук, доц.,
Г.Л. Гордієнко, студ.

СОЦІАЛЬНІ ДОМІНАНТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглянуто фактори, що обумовлені глобалізаційними процесами і які суттєво впливають на характер та динаміку національного соціального розвитку. Проаналізовано роль і значення фіскальної політики держави у формуванні системи соціальної безпеки особи та суспільства в умовах глобалізації.

The factors determined by globalization which essentially influence on nature and dynamics of national social development are investigated. It is analyzed the role and importance of state fiscal policy in formation of system of social security of the person and society in conditions of globalization.

В умовах глобалізації формуються нові умови інтеграції країн до світової спільноти. На сучасному етапі розвитку людства головним фактором його прогресивного, поступального розвитку є людина, її знання, творчі здібності, фізичний та моральний стан, що в свою чергу залежить від соціально-економічного розвитку країн, стану їх соціальної сфери. В Україні, як і в інших країнах, де відбувається трансформація суспільних відносин, проблема забезпечення відповідних параметрів соціального розвитку особи і суспільства набуває особливого значення, що обумовлено появою нових соціальних ризиків, пов'язаних з глобалізаційними процесами.

Досвід зарубіжних країн показує, що розв'язання соціальних проблем та розробка соціальної стратегії держави в сучасних умовах потребують принципово нових підходів, що базуються на врахуванні "зовнішніх за характером і глобальних за природою умов" [1, с.4]. Сучасні глобальні фактори, такі як зростання відкритості національних економік, транснаціоналізація виробництва та інтеграційні процеси, посилення міграційних процесів, формування тенденції до наднаціонального регулювання, примушують національні владні структури по-новому оцінювати проблеми соціально-економічного розвитку свої країн, переводять задачі та проблеми національного масштабу на рівень їх глобального розв'язання.

Процес глобалізації, з одного боку, сприяє розвитку людських ресурсів, а з іншого, ставить перед світовою спільнотою нові проблеми. Прибічники глобалізму відмічають, що його розвиток привів до таких результатів:

- ✓ країни, які активно долучилися до глобальних ринків і процесів, не тільки досягли більш високих темпів економічного зростання, але й покращили показники тривалості життя, рівень освіти, підвищили державні витрати на соціальні програми. В цих країнах спостерігалось покращання стану прав і свобод людини;
- ✓ досягнення у сфері людського розвитку у таких країнах перевищувало досягнення інших країн у два рази;
- ✓ абсолютний рівень добробуту у світі у період глобалізації реально підвищився. Головним результатом цього процесу у 80-90-х рр. стало абсолютне скорочення чисельності людей, що живуть за межею бідності;
- ✓ розширення міжнародної торгівлі створює можливість більшого вибору на споживчому ринку, і, відповідно, більшу можливість задовольняти потреби людей. Так, не дивлячись на те, що реальний валовий світовий продукт за період з 1950 р. по 1994 р. зріс у 5,5 рази, обсяг торгового обміну у світі за цей час збільшився у 14 разів.

Разом з тим дослідники відмічають одночасне загострення проблем, пов'язаних з корупцією і забрудненням навколишнього природного середовища, а також збільшення розриву у доходах різних верств населення в кра-

їнах, які досягли найбільш вражаючих результатів, активно включившись у глобалізаційні процеси. Хоча існує точка зору, що різниця в доходах як всередині, так і між країнами не є результатом глобалізації. Перерозподіл доходів залежить від історії економічного розвитку країн, цінової політики і політики оплати праці, соціальної політики та політики у сфері освіти. Звертається увага на досвід економічних реформ у нових країнах ринкової економіки (Польща, Угорщина, Чехія), який показує позитивний ефект вирівнювання доходів населення по мірі лібералізації та інтеграції у світову економіку.

Антиглобалісти звертають увагу на неефективність політики глобальних фінансово-економічних інститутів, антигуманність результатів глобальних технологій, руйнування геополітичних і регіональних систем управління, збереження і навіть загострення проблеми бідності. Адаже зараз з 2,5 млрд. чол., що зайняті продуктивною діяльністю, близько 1,4 млрд. живуть в бідних країнах з річним доходом менше 695 дол. Близько 30 % робочої сили в світі зараз не мають продуктивної зайнятості, більше 120 млн. чол. зареєстровані як безробітні, а близько 700 млн. чол. мають неповну зайнятість. Близько 1,3 млрд. чол. в світі існує менше, ніж на 1 дол. США на день. Якщо поглянути на динаміку структури розподілу доходів між різними країнами світу, то очевидно є тенденція до збільшення і без того непропорційно великого розриву середніх доходів населення між країнами. Так, якщо у 1870 р. рівень доходів на душу населення в США у дев'ять разів перевищував аналогічний показник найбідніших країн світу, то у 1960 р. цей розрив сягнув вже 50-кратного розміру. За даними експертів ООН, до 2025 р. у країнах, що розвиваються, проживатиме абсолютна більшість населення. Відповідно, якщо нині 80 % населення світу втягнуто у боротьбу за виживання, то через 25 років цей показник становитиме близько 90 % [2, с.6]. Можливість заробити більше, аніж у власній країні, є однією з причин, що спонукає сотні тисяч мігрантів щороку залишати рідні місця у пошуках вищих заробітків за кордоном. Обумовлена цим масова міжнародна трудова міграція має як позитивні наслідки (підвищення рівня зайнятості, доходів, добробуту, вимог до якості робочої сили тощо), так і негативні.

Основним позитивним наслідком трудової міграції є додаткове спрямування значних фінансових потоків у країну громадянства. Так, у 1999 р. сума заробітчанських коштів, перерахованих у країні Східної Європи, Азії, Африки, близького Сходу, Латинської Америки та Карибського басейну як офіційними, так і поза офіційними каналами сягала більше як 100 млрд. доларів США. В Україні відповідних розрахунків на державному рівні немає, тому точно визначити загальну суму заробітчанських коштів, яка щороку ввозиться в Україну, дуже важко. Приблизно її можна оцінити на основі даних моніторингу банківських грошових переказів, які здійснюють громадяни з країн, де вони працюють, а також шляхом опитування мешканців регіонів. Зокрема, щодо останнього, то у Спеціальній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини такі дані наведені по Тернопільській області за 2001 році, відповідно до яких чисельність громадян цього регіону, які працювали за межами України, станом на 1 жовтня 2001 р. становила 6,3 % кількості населення працездатного віку. За підрахунками від заробітчан з Тернопільщини щороку надходить близько 100 млн. доларів США, тобто понад півмільярда гривень, або в середньому 4-6 тис. дол. США на одну особу на рік. Водночас згідно з обласною програмою залучення інвестицій для економічного розвитку Тернопільської області на 2002-2005 рр. обсяги іноземних інвестицій становитимуть 13,4 млн. грн., або лише близько 2 % названої суми. За окремими експертними оцінками, українці, що виїхали

за кордон, заробляють понад 2 млрд. грн. на місяць, тобто близько 400 млн. доларів США [2, с.29-31].

Більша частина цієї суми повертається в Україну. Це приносить конкретну вигоду не тільки сім'ям окремих заробітчан, а й державі загалом, адже зменшується рівень бідності в країні, зростає сукупний попит, збільшується ємність внутрішнього ринку, що позитивно впливає на соціально-економічну ситуацію в країні. Робота українських мігрантів в умовах реальної ринкової економіки дає їм можливість набути додаткових професійних навичок, ознайомитись із новітніми технологіями, розширити власний світогляд, отримати впевненість у своїй силі.

Серед негативних наслідків притоку додаткових коштів від трудових мігрантів з України можна назвати зростання цін на товари і послуги на внутрішньому ринку без відповідного збільшення купівельної спроможності основної маси населення. Отримання більшістю сімей додаткових доходів у вигляді грошових переказів від своїх рідних за кордоном часто призводить до викривлення інформації про реальну ситуацію, пов'язану з визначенням рівня бідності та наданням соціальної допомоги тим, хто її справді потребує. Тому грошові перекази трудових мігрантів, пройшовши через банківську систему держави, мають бути обліковані з метою достеменного врахування доходів сімей та визначення прожиткового мінімуму в державі.

У контексті вищезазначеного, слід додати, що, як не парадоксально, але високий рівень доходів і соціального захисту в умовах глобалізації теж стає фактором підвищеного соціального ризику. Зокрема, економічна конкуренція між державами змушує їх скорочувати кошти на соціальний захист з метою підвищення конкурентоспроможності, якщо не створено наднаціональних чи глобальних регуляторів, що покликані протидіяти цьому.

До негативних наслідків трудової міграції слід додати і те, що вона сприяє "вимиванню" з національного ринку праці робочих місць з високим і середнім освітнім рівнем; створенню робочих місць, які погіршили професійну структуру зайнятості; утрудненню перспектив зайнятості в галузях, які можуть і мають стати пріоритетними; зростанню незатребуваності накопиченого людського потенціалу. Крім того, потенційна чи реальна загроза втрати робочих місць під впливом глобалізаційних процесів створює в суспільстві атмосферу невпевненості у майбутньому [3, с. 26]. Так, за даними соціологічного опитування лише 9 % опитаних в Україні оцінили вплив глобалізаційних процесів на зайнятість працівників та шанси зберегти роботу як позитивний [4, с.39].

Трудова міграція має безпосередній вплив на демографічну ситуацію як у країнах-донорах трудових мігрантів, так і країнах-реципієнтах. Відомо, що у переважній більшості країн світу, зокрема розвинутих, склалась напружена демографічна ситуація: відбувається природне зменшення населення як стійкий і довготривалий чинник, в основному за рахунок низького рівня народжуваності з одночасним його постарінням. Погіршення демографічної ситуації викликає серйозне занепокоєння правлячої кіл та громадськості багатьох країн, оскільки впливає на загальний стан суспільства і його соціально-економічний розвиток. Оскільки демографічні процеси змінюються повільно, протягом тривалого часу, то забезпечити необхідний економічний розвиток країни можна за рахунок залучення трудових людських ресурсів з іншої країни, тобто за рахунок трудящих мігрантів. Саме цей фактор і використовується країнами, де склалась напружена демографічна ситуація. За підрахунками спеціалістів з демографії ООН у 1999 р. тільки для того, щоб зберегти теперішнє співвідношення між працюючим населенням і пенсіонерами, а також для забезпечення достатньої кількості робочої сили, щоб конкурувати на глобалізованому ринку, для країн Європейського Союзу у

наступні 25 років потрібні 132 млн. іммігрантів [2, с. 37]. Це, з урахуванням сусідства України з ЄС, дає додаткову можливість її уряду проводити більш активну політику лобювання інтересів українських трудових мігрантів, зокрема, в контексті укладання відповідних двосторонніх та багатосторонніх угод про працевлаштування та соціального захист з ЄС та країнами-членами цього інтеграційного угруповання, що буде сприяти підвищенню рівня життя громадян України, а також зниженню навантаження на державні фінанси в частині соціального захисту українських трудових мігрантів.

Водночас виникає питання про вплив трудової міграції на демографічну ситуацію в самій Україні. У цьому контексті слід зазначити, що на тлі інших країн світу, де частка населення, що проживає і працює за межами країни походження, є порівняно незначною, наприклад, частка трудових мігрантів з Мексики становить 7 % населення. Філіппін – 6 %, в Україні ця цифра є вищою і, за оцінками експертів, становить до 10 %, якщо брати за основу цифру – 5 млн. трудових мігрантів, які перебувають за межами України. Ускладнює ситуацію також те, що порівняно з країнами світу – традиційними постачальниками робочої сили, де спостерігається стабільний приріст населення, в Україні з 1993 р. відбувається сталий процес неухильного зменшення населення у зв'язку з різким падінням народжуваності та зростання смертності. На цьому тлі збільшення рівня еміграції з України означає, що населення України скорочуватиметься ще більш загрозливими темпами. Це цілком ймовірно з огляду на тенденцію останніх років щодо збільшення трудових мігрантів з України, які назавжди залишаються у країнах, куди вони тимчасово виїхали на заробітки.

Розв'язання цієї проблеми передбачає подолання тих негативних явищ у суспільному розвитку України, які стимулюють трудову міграцію з країни: бідність, безробіття, низький рівень добробуту населення, незадовільний стан його соціального захисту, медичного обслуговування тощо. Усе зазначене є пріоритетними завданнями соціальної політики в Україні на сучасному етапі її розвитку, які можливо і необхідно вирішувати за допомогою фіскальних важелів державного регулювання соціального розвитку суспільства. Крім того, на думку деяких експертів, один із шляхів зниження негативного впливу трудової міграції з країни на демографічну ситуацію – дозволити більшій кількості іммігрантів в'їжджати в Україну.

У цій ситуації нагальною необхідністю є розробка концепції міграційної політики України, яка має врахувати сучасну демографічну ситуацію в державі, а також процеси, пов'язані з виїздом за кордон з метою працевлаштування громадян України та імміграцією в Україну трудових мігрантів з інших країн світу. Важливою складовою цієї концепції має стати комплекс заходів, пов'язаних з фіскальним регулюванням зазначених процесів. Зокрема мова йде про внесення відповідних змін у податкове та бюджетне законодавство, а також у нормативно-правові документи, що регулюють формування та використання фондів соціального страхування.

Спільність ринків капіталу та праці як умова і прояв розвитку глобалізаційних процесів, обумовлює не тільки необхідність посилення уваги до зазначених проблем з боку національних урядів, але й нагальну потребу створення наднаціональних органів, покликаних на цьому рівні захищати громадянські права, які заперечуються або ігноруються на національному рівні. На сучасному етапі досліджень соціальних аспектів глобалізаційних процесів виокремлюють два основні елементи наднаціональної системи соціального захисту: наднаціональний перерозподіл доходів і наднаціональне правове регулювання.

Процес становлення механізму наднаціонального перерозподілу доходів можна спостерігати на рівні Європейському Союзу, де створюються відповідні фонди, що забезпечують певний рівень підтримки бідніших регіонів за рахунок заможніших. Це ще раз доводить правомірність висновків щодо необхідності створення глобального рівня управління. У щорічній доповіді ООН "Людський розвиток" декларується: "Людське суспільство дедалі більше набуває глобального виміру. Рано чи пізно воно створить глобальні організації, які забезпечать систему прогресивного оподаткування (від багатих до бідних націй), яку підтримує ООН" [5, с.110].

Іншою формою наднаціональної та глобальної соціальної політики є наднаціональне правове регулювання, що передбачає приєднання до конвенцій і виконання рекомендацій МОП та інших міжнародних організацій і формування на цій основі національного законодавства, що регулює соціальний захист населення.

Те, що національна система соціального захисту в умовах глобалізації все більше набуває наднаціонального характеру, ніяким чином не повинно означати, що уряди країн, повинні припинити активну соціальну політику, слідуючи у фарватері глобалізаційних процесів і приречено сприймаючи пов'язані з ними зовнішні загрози соціальній безпеці держави. Навпаки, в умовах глобалізації необхідно мобілізувати усі можливі внутрішні ресурси з метою формування ефективної системи соціального захисту, важливим елементом якої в сучасних умовах стає захист громадян і держави в цілому від соціальних ризиків, пов'язаних з глобалізацією економіки. Особливо актуальним це завдання є для нашої держави. Глибока соціально-економічна криза, відсутність надійної системи забезпечення національної безпеки, нерозвиненість соціальних інститутів по збереженню людського потенціалу поглиблюють руйнівний вплив цих небезпек на суспільство. Нагальною потребою в Україні у контексті глобалізаційних процесів є забезпечення надійного соціального захисту, збереження трудового потенціалу, розвиток ринку праці, подолання бідності, забезпечення гарантій, прав та свобод населення, дотримання принципів соціальної справедливості. У зв'язку з цим посилюється роль і значення фіскальної політики держави у формуванні системи соціального захисту держави та її громадян від зовнішніх загроз, пов'язаних із світовими глобалізаційними процесами.

Одним з наслідків глобалізації є проблема ухилення від сплати податків та переміщення національних коштів в регіони з пільговим оподаткуванням, що суттєво знижує фінансові можливості держави щодо виконання покладених на неї функцій та не відповідає принципам соціальної справедливості. У матеріалах Підготовчого комітету Міжнародної конференції з питань фінансування розвитку зазначалося, що зростання міжнародної і фінансової взаємозалежності посилює транскордонний вплив оподаткування і обмежує здатність національних владних структур розробляти податкові інструменти і забезпечувати їх використання. Можливості урядів щодо визначення як форм, так і ставок податків все більше звужуються, у той же час зростає кількість випадків ухилення і уникнення від сплати податків. Ці процеси можуть ускладнити виконання урядами задач фінансування державних витрат і обмежити коло альтернативних способів фінансування, що мають у своєму розпорядженні уряди тих країн, які стикаються з проблемами нееластичності зобов'язань щодо витрачання коштів і обмеженості джерел надходжень [6]. У зв'язку з цим звертається увага на гостру необхідність посилення міжнародного співробітництва між податковими органами та урядами країн для вирішення цих питань. Основна мета такої співпраці – усунути фактори, які обмежують потенціал податкових органів щодо

ефективної мобілізації надходжень до бюджетів країн. У зв'язку з цим на рівні Організації Об'єднаних Націй розглядається можливість створення міжнародної податкової організації, яка б могла: займатися збором статистичних даних, виявленням тенденцій і проблем, підготовкою доповідей і наданням технічної допомоги, а також слугувати форумом для розробки норм у сфері податкової політики і податкового управління; здійснювати спостереження за змінами у податковій сфері; виступати спонсором механізму багатостороннього обміну податковою інформацією, займатися розробкою, узгодженням і реалізацією міжнародних угод з метою розширення можливостей країн стягувати зі своїх громадян податки з одержуваних ними доходів незалежно від країни їх проживання. Створення міжнародного податкового форуму з питань співробітництва у сфері оподаткування під егідою ООН дозволило б об'єднати межах єдиного органу обговорення питань, пов'язаних з оподаткуванням, включаючи обмін національним досвідом у цій сфері, розробку визначень, стандартів і норм податкової політики та інших аспектів оподаткування, виявлення тенденцій і проблем у сфері національного оподаткування, надання технічної допомоги національним податковим органам, особливо у країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою.

Мобілізації нових і додаткових ресурсів на цілі соціального розвитку могло би сприяти: розробка міжнародної угоди про розподіл прибутків корпорацій та інших підприємств між юрисдикціями відповідно до узгодженої на міжнародному рівні формули, яка по можливості базувалася б на показниках, що піддаються об'єктивній перевірці: частка робочої сили, витрат на заробітну плату або капітальних активів, які припадають на ту чи іншу країну; розробка міжнародної угоди про шкалу єдиних ставок стягнення процентів, дивідендів, ліцензійних платежів і платежів за управлінські послуги, якщо зазначені суми повинні перетинати кордони між юрисдикціями. Ці податки будуть збиратися у односторонньому порядку. Одночасно можуть бути укладені угоди, які передбачають передачу частини утриманого таким чином податку відповідній країні проживання кожного платника податку; розробка міжнародної системи кодової ідентифікації усіх фізичних і юридичних осіб, які сплачують податок з доходів. У індивідуальному номері платника податку буде закріплена інформація про юрисдикцію, у якій проживає або є зареєстрованим платник податку, а також дані про джерела його доходів. Платник податку як особа буде відомою лише податковим органам юрисдикцій, зазначених у самому номері, але при цьому вони будуть обмінюватися між собою інформацією про доходи платника податку (або автоматично, або на відповідне прохання).

Організація економічного співробітництва і розвитку у 2000 р. виступила з пропозицією щодо організації глобального форуму з оподаткування, в рамках якого країни зможуть обговорювати питання, що викликають загальний інтерес або загальну стурбованість і пропонувати шляхи їх вирішення. Це стосується таких проблем, як оподаткування електронної торгівлі, обмін інформацією, податкові угоди, трансфертне ціноутворення і управління податковою діяльністю та ін.

Крім зазначеного, стратегічним напрямом соціально-економічного розвитку України у контексті проблем, пов'язаних з глобалізаційними процесами, є посилення ролі інноваційної складової економічного розвитку як передумови ефективної соціальної політики, що передбачає орієнтацію української економіки на безперервне технічне оновлення та модернізацію засобів виробництва, а також структурну перебудову економіки в напря-

мку розвитку наукомістких та високотехнологічних галузей. Розвиток пріоритетних в інноваційному відношенні галузей створює умови для підвищення рівня життя населення, покращення якості й умов праці. Необхідність сприяння інноваційному розвитку зумовлюється розвитком нових галузей, які виникли порівняно недавно, але зараз вони визначають як характер сучасного виробництва, так і перспективні напрями споживання, а отже обумовлюють соціальний прогрес у глобальному конкурентному середовищі.

Глобального характеру у світі набуло загострення екологічних проблем. Через кризовий стан навколишнього природного середовища багато регіонів світу вже сьогодні мають статус зон екологічного лиха. Тому екологізація як нова домінанта розвитку соціальної сфери, про що вже говорилося у попередніх розділах монографії, є актуальною не тільки на національному, а й на міжнародному рівнях. Захист навколишнього природного середовища має стати одним з пріоритетних завдань соціальної політики держави в Україні, оскільки в сучасних умовах його розв'язання постає одним з вирішальних факторів не тільки прискорення соціально-економічного розвитку країни, покращення якості життя населення та забезпечення її міжнародної конкурентоспроможності, але й умовою подальшого існування соціуму.

Отже, динаміка сучасного світу визначається глобалізацією, яка базується на інформаційних технологіях, лібералізації та демократизації суспільного життя. І у цьому контексті всі чотири зазначені фактори є взаємодоповнюючими і взаємообумовленими. Жодна з цих компонент не може бути відірваною від решти. У рівній мірі заперечення однієї з них означає відмову від інших. Тому країнам і спільнотам, які мають наміри скористатися досягненнями і можливостями сучасної цивілізації, слід докласти максимум зусиль у прискоренні їх включення у новий сучасний геоелектронічний простір.

Процес глобалізації не можна зводити до економічних процесів. Він диктує зовсім інше розуміння соціального питання. Сьогодні – це вже не пенсія і медичне страхування, а інтелектуальне та інформаційне забезпечення і розвиток людини, які дають їй засоби для самозахисту, розвитку і реалізації її особистісного потенціалу. Водночас, зростаюча відкритість національних економік, активізація міграції робочої сили, інтеграція виробництва, формування інститутів наднаціонального регулювання як фактори, що обумовлені глобалізаційними процесами і які суттєво впливають на характер та динаміку національного соціального розвитку, обмежують потенціал держав у розв'язанні соціальних проблем національного масштабу та переводять їх на міжнародний рівень, що повинно враховуватися в процесі розробки соціальної політики та системи фіскальних форм і методів її реалізації.

1. Богатирьов І.І. Соціальний компонент інтеграції України в глобальну економічну систему: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.05.01 "Світове господарство і міжнародні економічні відносини" [Електронний ресурс] / І.І. Богатирьов. – К., 2003. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/ard/2003/03biiges.zip>. 2. Стан дотримання та захисту прав громадян України за кордоном. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – К., 2003. – 189 с. 3. Колот А. Глобалізація економіки та її вплив на соціально-трудову сферу // Україна: аспекти праці. – 2001. – № 3. – С.23-29. 4. Соціальна захищеність населення України / О.Ф. Новікова, О.Г. Осауленко, І.В. Калачова та ін. – Донецьк; Київ: ІЕП НАН України, Держкомстат України, 2001. – 360 с. 5. Скуратівський В.А., Палій О.М. Основи соціальної політики: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002. – 200 с. 6. Пропозиції по укріпленню міжнародного співробітництва в податкових справах: матеріали Підготовчого комітету Міжнародної конференції по фінансуванню розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.un.org/russian/conferen/ffd/docs/aac257_27a1.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано особливості залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку та розглянуто проблеми формування привабливого інвестиційного середовища спрямованого на активізацію інноваційних процесів в Україні. Запропоновано систему заходів для покращення співпраці з іноземними інвесторами.

In the article the features of foreign investments in economy of Ukraine are analyzed and the problems of forming attractive investment environment directed on activation of innovative processes in a country are considered. The system of measures for the improvement of collaboration with foreign investors is offered.

Важливим показником ефективності розвитку економічної системи є інвестиційна активність в державі. Інвестиціям відводять важливу роль в господарській системі – джерела стимулювання економічного зростання держави. Завдяки інвестиціям відбувається освоєння нових технологій виробництва, інноваційних методів, заміна застарілого чи створення нового устаткування. Інвестиції також впливають на формування сприятливої економічної кон'юнктури для забезпечення економічного зростання. В умовах глобалізації економічних відносин особливої актуальності набуває визначення напрямів, інструментів і методів залучення інвестицій, їх націленість на забезпечення динамічного розвитку національної економіки.

Однак, в Україні недостатньо внутрішніх джерел для забезпечення всіх інвестиційних потреб національної економіки, тому іноземне інвестування є одним зі шляхів вирішення цієї проблеми. Іноземні інвестиції не лише задовольняють потреби в капіталі, а й мають інші переваги. Зокрема, сприяють розширенню обсягів виробництва, оновленню наявної матеріально-технічної бази, інноваційному розвитку. Одночасно іноземні інвестиції є одним із основних способів отримання світового організаційного досвіду та управлінської практики в країні-реципієнті.

Вагомий внесок у дослідження різних аспектів управління залученням іноземних інвестицій зробили вітчизняні і зарубіжні вчені, зокрема: Р. Александер, В. Базилевич, Я. Базиліук, Дж. Бейлі, І. Бланк, О. Василик, А. Гальчинський, Б. Губський, І. Лютий, А. Пересада, М. Портер, Д. Тобін, В. Федоренко, П. Фішер, В. Шевчук, У. Шарп та ін. Однак, окремі аспекти регулювання інвестиційної діяльності в Україні розроблені недостатньо, свого вирішення потребує ще ціла низка завдань активізації процесів інвестування. Нині для залучення іноземних інвестицій необхідно дослідити оптимальність їхніх обсягів у довготерміновий період, напрямів стратегічного розміщення, формування сучасного механізму управління інвестиційним середовищем і привабливістю підприємств-реципієнтів в Україні.

У макроекономічному аспекті розгортання євроінтеграційних процесів в економіці України об'єктивно потребує зосередження уваги в цьому дослідженні на проблемах стабільного функціонування інститутів інвестиційного ринку за допомогою відповідного механізму регулювання інвестиційної діяльності. Поряд з тим, у сучасній економічній літературі недостатньо уваги приділено поширенню фінансових криз з одних країн в інші через спонтанне вилучення іноземних інвестицій. Особливу увагу сьогодні необхідно приділяти питанням, які пов'язані з механізмом залучення іноземних інвестицій в економіку України і залежить від багатьох чинників, а саме від політичних, економічних, соціальних та інших умов країни-реципієнта. Власне особливості залучення іноземних інвестицій в ту чи іншу країну є актуальним питанням в дослідженнях вчених-економістів на сучасному етапі.

Метою роботи є вивчення особливостей та масштабів залучення іноземних інвестицій в економіку України,

що сприятиме підвищенню рівня наукового обґрунтування управлінських рішень інвестиційного характеру і дасть змогу забезпечити сталий, динамічний і збалансований розвиток вітчизняної економіки.

Тривала інвестиційна криза в Україні головно пов'язана з проблемами у сфері управління: як на макро-, так і на мікрорівні. Тому освоєння ринкового управлінського і організаційного досвіду є запорукою підвищення інвестиційної привабливості підприємств-реципієнтів іноземного капіталу. Практичний досвід залучення іноземного капіталу показує, що успіхів досягають активні керівники підприємств, які готові і бажають йти на співпрацю з іноземними інвесторами, вміють вести переговори, виконують узяті на себе зобов'язання, здатні створити атмосферу співпраці і викликати довіру у іноземних інвесторів. Зазначені риси для керівників насправді є дуже важливими в підприємницькій діяльності, оскільки, не дивлячись на інвестування у виробництво конкурентоздатної продукції та зменшення негативного впливу несприятливих макроекономічних умов, все ж таки можна зазнати невдачі внаслідок невдалої співпраці з представниками вітчизняного бізнесу.

Зауважимо, що особливості залучення іноземних інвестиційних ресурсів в умовах євроінтеграційних процесів в Україні визначаються необхідністю:

- ✓ створення нових, як правило, високооплачуваних робочих місць порівняно з середнім рівнем заробітної платні в країні;

- ✓ кращого задоволення потреб внутрішнього ринку. Виробництво продукції підприємствами за участю іноземних інвестицій, зазвичай, є дешевшим, якіснішим і забезпечується широким сервісним обслуговуванням на відмінну від продукції вітчизняних товаровиробників;

- ✓ залучення новітньої техніки і технологій, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності країни на світових ринках.

Заходи, які останніми роками вживались урядом України для підвищення вітчизняного інвестиційного іміджу, іноземні інвестори сприйняли позитивно. Як свідчать дані табл. 1, з 2003 р. в Україні простежується позитивна тенденція інвестиційної діяльності нерезидентів. Зокрема у 2007 р. приріст прямих іноземних інвестицій (ПІІ) досяг рекордно високого рівня – 7 925,5 млн дол. США, що в 3,5 р. більше, ніж у 2004 р., та становить 6,6 % від ВВП. А у розрахунку на особу обсяг ПІІ з початку року зріс в 1,7 раза та на кінець року становив 830 дол. США.

За даними НБУ, обсяги чистого зростання прямих іноземних інвестицій за 8 місяців 2008 р. оцінено в 8,1 млрд., що на 21,4 % більше, ніж за відповідний період минулого року (6,7 млрд. дол. США) [8]. Однак, сьогодні важливим є те, щоб іноземні інвестиції були спрямовані на створення нових виробничих фондів на основі інноваційних технологій, а не на приватизаційні цілі.

Щодо портфельних інвестицій, то також спостерігається тенденція зростання, яке активізувалося 2004 р., проте їхня частка порівняно з ПІІ зменшується. За даними НБУ, у 2004 р. надходження портфельних інвес-